

Rudolf Steiner

Bytostná podstata

Anthroposofie

Přednáška, kterou konal při prvním valném shromáždění
Anthroposofické společnosti v Berlíně 3. února 1913
Dr. Rudolf Steiner

(GA 252)

Přeložila Věra Zoubková, 2007

Přepsal a upravil Jan Kment, 2016

Milí theosofičtí přátelé!

Když jsme zakládali v roce 1902 Německou sekci „Theosofické společnosti“, tu byla, jak jistě ví většina zde shromážděných theosofických přátel, přítomna při tomto založení Německé sekce Theosofické společnosti Annie Besantová a také jiní tehdejší členové Theosofické společnosti, kteří byli již členy delší dobu. V době, kdy jsme měli ustavující práce a přednášky, musil jsem tehdy být na krátkou dobu nepřítomen pro jednu zvláštní přednášku, pro zvláštní přednášku v přednáškovém cyklu, který jsem tehdy měl konat – je tomu tedy nyní přes deset let – v jednom kruhu, který nenáležel nikterak k theosofickému hnutí a který se také v převážné většině svých členů k theosofickému hnutí nepřipojil. Měl jsem jaksí vedle toho, co se tehdy dělo pro založení theosofického hnutí v Německu, ještě – řekl bych – měl jsem konat kdesi jinde právě v oněch dnech zvláštní přednášku v přednáškovém cyklu v jistém kruhu, který zůstal z největší části mimo theosofické hnutí, a použil jsem jistého slova, protože to byl jakýsi začátek onoho přednáškového cyklu, abych charakterisoval to, co jsem chtěl v onom přednáškovém cyklu podat, použil jsem slova, které mi připadalo pro to, co jsem tehdy v oněch přednáškách měl říci, podle celých poměrů a vzdělání naší doby, připadalo mi jako ještě lépe vystihující než slovo „theosofie“. Řekl jsem tedy, když jsme zakládali Německou sekci, ve své soukromé přednášce, že bych chtěl podat něco, co by se mohlo nejlépe označit slovem „anthroposofie“.

To je něco, co se mi vybavuje v paměti v našem nynějším okamžiku, kdy my tak mnozí, jak jsme shromážděni, jdeme nyní jinou cestou a jsme nuceni zvolit vedle toho, co se jako „theosofie“ – samozřejmě právem – označuje, jsme nuceni zvolit jiné jméno – zprvu jako zevní slovo, které ale může pregnentně značit, co chceme, když právě volíme slovo „anthroposofie“.

Když jsme duchovním pozorováním poněkud nahlédli do vnitřní spirituální souvislosti věcí, která často přece jen obsahuje určitou nutnost, i když se při zevním pozorování předpokládá pouze „náhoda“, tak snad smí, aniž konstruujeme nějakou zamýšlenou souvislost, smí se snad cit vrátit – zcela zvláště dnes, kdy máme před sebou Anthroposofickou společnost jako hnutí jdoucí jinou cestou než Theosofická společnost – smí se snad cit vrátit k oné cestě, kterou jsem tehdy musil vykonat (mimo rámec základních akcí Německé sekce) ke své anthroposofické přednášce.

Při tom všem nenastává vzhledem k tomu, co vytvořilo od oné doby ducha naší práce, žádná změna. Naše práce bude pokračovat v témže duchu, neboť nemáme co činit s nějakou změnou věcnou; nýbrž máme co činit se změnou jména pro nás nutnou. Ale snad je ono „jméno“ přece poněkud pro naši věc vhodné a zmínka o citu vůči skutečnosti, která se stala před deseti lety, může upozornit na to, že to nové jméno přece snad k nám zcela dobře náleží. Duch naší práce – ten zůstane týž. Tento duch naší práce je vlastně to, co musíme opravdu označit jako podstatu naší práce, naší věci. Tento duch naší práce je také to, co si činí nárok na naše nejlepší lidské síly, pokud cítíme potřebu, abychom náleželi k tomuto našemu duchovnímu hnutí. Na naše nejlepší síly z toho důvodu, protože současnost není snadno nakloněna přijímat, co – ať už je to theosofie nebo anthroposofie – musí být včleněno duchovnímu životu pokračujícího lidstva. Smí se říci „musí“ z toho důvodu, že ten, kdo zná podmínky tohoto pokračujícího duchovního života lidstva, získává z těchto podmínek vědění o tom, jak je nutný zdravému duchovnímu životu právě tento theosofický nebo anthroposofický duch. Ale je obtížné přenášet do myslí lidí dnešního lidstva – řekněme – suše a triviálně to, o co přitom jde. Je to obtížné a je to pochopitelné, že je to obtížné. Neboť ti lidé, kteří přicházejí jednoduše ze života dnešní doby, budou mít, protože souvisí zprvu hluboce, hluboce ve všech svých myšlenkových zvyklostech s nazíráním více materialistickým na věci, budou mít pochopitelně zcela velké potíže, aby jaksi vnikli do toho, jak se mají záhady světa uchopit tím, co lze nazvat duchem theosofickým nebo anthroposofickým.

Ale bylo tomu vždy tak, že většina lidí v jistém vztahu následovala přece jednotlivce, kteří se zcela zvláštním způsobem činí nositeli duchovního života. Zajisté, lze nacházet v rámci dnešního světového názoru nejrozmanitější nuance. Ale jedna věc bude přece vyplývat z pozorování těchto světových názorů, totiž že velká část dnešního lidstva respektuje /folgt/ – také tam, kde to neví – na jedné straně představy vytvořené přírodovědeckým vývojem posledních staletí, na druhé straně jakousi sedlinu či odvar /Niederschlag/ jistých filosofických pojmů. A na obou stranách – mohlo by se to nazvat pýchou, mohlo by to vystupovat také jako něco jiného –, shledáváme, že v tom, co dala přírodní věda, nebo, když je člověk právě ve svém zaměření víry orientován jinak, že je v tom, co podává ten či onen filosofický směr, obsaženo něco „jistého“, něco, co se zdá být vybudováno na dobrých, solidních základech. V tom, co vyplývá z anthroposofického nebo theosofického ducha, nachází se snadno něco více méně nejistého, kolísavého, něco, co se prý nemůže

přezkoumat. Přitom lze učinit nejrozmanitější zkušenosti. Je např. zcela běžná zkušenost, že člověk koná tu či onde theosofickou nebo anthroposofickou přednášku o tom či onom tematiku. Předpokládejme nyní hned nejpriznivější případ (ne vždy existuje tento příznivý případ), že by se našel profesor vzdělaný přírodovědecky či filosoficky a že by jednou naslouchal té přednášce. Tu člověk potom shledá velmi snadno, že si onen profesor, poté co vyslechl takovou přednášku, vytvoří úsudek, úsudek, o němž se bude v převážné většině případů přece rozhodně domnívat, že je to úsudek dobře zdůvodněný, solidní – ano, až k jistému stupni úsudek samozřejmý. Nyní to ovšem v ostatních oblastech duchovních života není možné, aby se člověk domníval, poté co vyslechl hodinovou přednášku o nějaké věci, že má úsudek o tom, o čem přednáška pojednávala. Ale ve vztahu k tomu, co má k nabídnutí theosofie nebo anthroposofie, ducházejí lidé velmi lehce k takovému posuzování odchylicímu se od všech zvyklostí.

Budou se cítit totiž oprávněnými k takovému úsudku, poté co vedli samomluvu snad ne zcela v duši vědomé: *„Ty jsi přece vlastně velmi chytrý chlapík. Snažil ses po celý život osvojit si filosofické – nebo přírodovědecké – představy; proto jsi schopen utvořit si úsudek o těch či oněch otázkách, a nyní jsi slyšel, co „ví“ ten, který tu stál.“* A nyní srovnává takový posuchač (to je fakt dnešního života, a kdo dovede pozorovat život, ví, že je to fakt dnešního života) a dochází potom k názoru: *„Je to přece vlastně grandiosní, co všechno víš, a co onen člověk všechno – neví!“* Utvoří si bezpodmínečně úsudek – po hodinové přednášce – ne o tom, co řečník ví, nýbrž velmi často o tom, co všechno řečník neví, protože to ten posluchač v hodinové přednášce neslyšel. Jinak by totiž odpadly nesčetné námitky, kdyby si lidé nevytvářeli tento nevědomý úsudek. – Říkat tak abstraktně, theoreticky, něco tak pošetilého, jak jsem to právě vyslovil, mohlo být zcela nesmyslné, „pošetilé“ ne jako úsudek, nýbrž jako skutečnost. Přesto je tato skutečnost, aniž to lidé vědí, všeobecně rozšířena ve vztahu k tomu, co pochází z theosofie nebo anthroposofie. Naše doba má právě ještě málo sklonu opravdu jednou přezkoumat, jak se to, co předstupuje theosoficky nebo anthroposoficky před publikum, alespoň potud, jak je to zde míněno, jak se to nemusí zaleknout přesného, svědomitého přezkoumání vsí současnou vědeckostí, nýbrž se nanejvýš musí lekat takové vědy, která je vlastně jen z jedné třetiny – nechci říci z jedné čtvrtiny, osminy, desetiny, dvanáctiny – „vědou“ a snad ani tím ne. K tomu je ale zapotřebí času, až se lidstvo rozhodne posuzovat to, co je přece tak obsáhlé jako svět sám, posuzovat skutečně také podle toho vědění, které bylo získáno také zevně na fyzické úrovni. Ale časem

se již uvidí, že čím více se bude zkoumat všemi prostředky vědy a všemi jednotlivými vědami, tím více bude plně potvrzena pravá theosofie, pravá anthroposofie. A tak se také potvrdí, že chce nyní vstoupit do světa anthroposofie, nikoli z nějaké libovůle, nýbrž na základě nutnosti dějinného vědomí samého.

* * * * *

Ten, kdo chce skutečně sloužit pokračujícímu vývoji lidstva, musí to, co chce dávat, vytěžit z těch zdrojů, z nichž prýští sám pokračující vývoj lidstva. Nesmí směřovat k nějakému libovolnému vytyčenému ideálu, ke kterému směřuje proto, že se mu právě líbí; nýbrž musí směřovat v nějaké době k tomu, o čem se může říci: To právě náleží do této doby. Podstata anthroposofie je niterně spojena s podstatou naší doby, samozřejmě ne s naší bezprostředně malou přítomností, nýbrž s naším celým obdobím, v němž stojíme. Vlastně budou nejbližší přednášky pojednávat – a všechny přednášky, které mám nyní konat v nejbližších dnech –, o „podstatě anthroposofie“; vše, co budu říkat o podstatě orientálních a západních mysterií, bude jistým širším rozvedením „podstaty anthroposofie“. V tomto okamžiku chci poukázat na tuto „podstatu“ charakterisujícím způsobem, když hovořím o nutnosti, která má včlenit anthroposofii do naší doby. Ale nechtěl bych zase vyjít z definicí a abstrakcí, nýbrž ze skutečnosti, a zprvu z jedné zcela zvláštní skutečnosti. Chtěl bych vyjít ze skutečnosti jedné básně, určité básně, kterou jednou – chci nejprve říci „jednou“ – složil jistý básník. Tuto báseň vám zčásti přečtu, zprvu jen některá místa, abych mohl vyzvednout, na čem mi záleží.

Mně slovy toužebnými, hlubokými šepce
bůh lásky v srdce mého temné hloubce
o věcech divuplných leccos;
co moje myšlenky uvádí v chaos;
co říká, je tak plno lichocení.
A šalbě propadám, když – naslouchaje –
já vyslovit chci vyslechnuté taje;
mé umění se mění v neumění.

Poté, co básník řekl ještě něco o obtížnosti vyjádřit to, co mu říká bůh lásky, charakterisuje milovanou bytost těmito slovy:

Když, hledě na zjev, na dech její lepý,
já mním, že vane něžně vánek ráje,
že úsměv samu lásku podaruje,

co praví oko, nemá lži ni stopy.

*(Z německého přebásnění převedl
do vázané češtiny Ratmír Zoubek)*

Básník napsal, je to přece zcela zřejmé, jak se zdá, báseň milostnou. A je také zcela nepochybné, kdyby tato báseň byla dnes někde uveřejněna beze jména, anonymně – mohla by to být také dnešní báseň od nějakého lepšího básníka –, tak by se řeklo: Co on to našel za skvělou hvězdu, aby vylíčil svou milenku ve verších tak obdivuhodných. Neboť by si ta milenka mohla skutečně gratulovat, že je oslovena těmito slovy:

když, hledě na zjev, na dech její lepší,
já mním, že vane něžně vánek ráje,
že úsměv samu lásku podaruje,
co praví oko, nemá lži ni stopy.

Báseň není napsána v naší době. Kdyby byla napsána v naší době a kdyby k tomu přišel kritik, řekl by: *„Jak hluboce je procítěn bezprostřední, konkrétní životní vztah! Jak tu jednou umí člověk, který dovede básnit, jako dovedou básnit jen ti nejmodernější básníci, když vytěžují ty věci z hlubin své duše, jak tu dovede ten člověk říci něco, v čem není nic abstraktního, nýbrž hovoří k nám bezprostředně konkrétní nazírání na milovanou bytost zcela hmatatelně!“* Tak by to snad řekl moderní kritik. Ta báseň ale nevznikla v naší době; nýbrž tuto báseň napsal Dante. Nyní snad řekne moderní kritik, když ji dostane do ruky: *„Tu báseň napsal Dante opravdu, když byl ještě uchvácen nejhlubší vášní k Beatrici, nebo tak nějak; a tu máme opět jednou výraz pro to, jak se velká osobnost staví z bezprostředního citění, vzdálena všech pojmů a idejí, do života.“* Snad by se mohl v naší době dokonce nalézt kritik, který říká: *„Lidé by se měli u Danteho učit, jak se můžeme pozvednout k nejvyšším nebeským sférám – jako v ‚Božské komedii‘ – a jak můžeme přece cítit tak bezprostředně živoucí vztah od člověka k člověku.“* Škoda jen, že dal Dante sám vysvětlení této básně a výslovně říká, kdo je onou ženskou bytostí, o níž píše ta krásná slova:

když, hledě na zjev, na dech její lepší,
já mním, že vane něžně vánek ráje,
že úsměv samu lásku podaruje,
co praví oko, nemá lži ni stopy.

Dante sám řekl - a myslím, že žádný moderní kritik nebude moci popřít, že on věděl, co chtěl říci -, že onou „milenkou“, k níž měl tak bezprostřední osobní vztah, není žádná jiná dáma než Filosofie. A Dante sám řekl, že když hovoří o očích, že to, co říkají, není žádná lež, že míní téma „očima“ zdůvodnění pro pravdu; a že tím „úsměvem“ míní umění přednášet to, co sděluje duši pravda; a slovem „láska“, „amor“, že míní vědecké studium, lásku k pravdě. A říká výslovně, že když mu byla vyrvána osobní milenka, Beatrice, a když musil postrádat osobní vztah, že se tu přiblížila k jeho duši, plna soucitu a lidštější než cokoli jiného, co je lidské, že se k jeho duši přiblížila žena „Filosofie“. A mohl o této ženě Filosofii použít právě těch slov - maje v hlubinách duše pocit, že on staví důkazy pro pravdu jakožto ty oči, v úsměvu to, co pravda sděluje duši, a lásku jako vědecké studium -, takže mohl říci:

když, hledě na zjev, na dech její lepý,
já mním, že vane něžně vánek ráje,
že úsměv samu lásku podaruje,
co praví oko, nemá lži ni stopy.

Jedna věc není v dnešní době jen tak beze všeho možná. Není možné to, že by moderní básník oslovil filosofii jen tak beze všeho zcela poctivě a pravdivě těmito bezprostředně lidskými slovy. Neboť kdyby to činil, tak by ho brzy nějaký kritik chytil za límec a řekl by: „*Přinášíš ztrnulé alegorie!*“ vždyť přece musil snést dokonce Goethe, že mu lidé v četných kruzích velmi zazlívali jeho alegorie v druhém díle „Fausta“! Ti lidé, kteří nevědí, jak se doby mění, do nichž vrůstáme svou duší, ti nemají ponětí o tom, že Dante byl právě ještě jedním z těch lidí, kteří mohli pociťovat právě tak konkrétní, vášnivý, osobní, bezprostředně duševní vztah k dáme Filosofii, jako moderní člověk jen k nějaké dámě z masa a kostí. V tomto ohledu jsou doby Dantovy právě minulostí. Neboť tak, jak se Dante přibližoval k dámě Filosofii, tak se přibližuje k moderní duši - jako bytost rovná jemu, jako bytost z masa a kostí, právě již nikoli žena Filosofie. Nebo je snad někde ještě vyslovena plná poctivá pravda (k výjimkám se ovšem nepřihlíží), kdyby se dnes mluvilo o tom, kdyby se o tom mluvilo v plném smyslu slov, že by filosofie byla něčím, co chodí světem jako tělesná bytost a k čemu by se snad mohl získat takový vztah, že se výraz pro tento vztah opravdu neliší od niterných slov lásky, kterých někdo používá vůči tělesné bytosti? Kdo zkoumá celý vztah, který měl Dante k Filosofii, ten bude vědět, že tento vztah byl konkrétním, právě takovým, jak si naše dnešní lidstvo představuje jen nějaký vztah, který je mezi mužem a ženou.

Filosofie se v době Danteho projevuje jako bytost, o níž Dante říká, že ji miluje. Jestliže se poněkud rozhlédneme, tak shledáme sice slovo „filosofie“ vynořovat se v řeckém duchovním životě, ale nenacházíme v řeckém duchovním životě, co nazýváme dnes definicemi nebo vylíčením filosofie. Řekové líčí, líčí-li něco, líčí „Sofii“, nikoli „Filosofii“. A líčí ji tak, že ji také pocítují jako bezprostředně živoucí bytost. Ano, pocítujeme tuto „Sofii“, tuto řeckou Sofii jako bezprostředně živoucí bytost, právě tak živoucí, jako pocítuje Dante Filosofii. Ale cítíme ji všude tak – a prosím, projděte ta líčení, která se snad mohou nalézt –, že ji cítíme jaksi jako elementární sílu, jako jednající bytost, jako bytost, která zasahuje do života jednajíc. Potom nacházíme asi od 5. století po založení křesťanství, jak se počíná „Filosofie“ líčit, jak je líčena nejprve básníky, v nejrůznějších převlečení, jako chůva, jako dobrodějka, jako vůdkyně a podobně. Potom ji začínají o něco později zpodobovat také malíři atd., a tu můžeme potom pokročit až do doby, kterou nazýváme dobou „scholastiky“, v níž to přece skutečně tak mnohý filosof středověku pocítoval jako bezprostředně lidský vztah, že cítil přicházet k sobě krásnou vznešenou paní Filosofii skutečně na oblacích; a ne jeden filosof středověku by mohl vysílat k paní Filosofii připlouvající k němu na oblacích zcela stejné, hluboce horoucí, niterné pocity, jako jsou ty, které jsme právě slyšeli od Danteho. A kdo dovede takové věci vycítovat, ten shledává dokonce bezprostřední souvislost mezi Sixtinskou madonou, která se vznáší na oblacích, a mezi vznešenou dámou Filosofii.

Častěji jsem líčil, jak byly v pradávných dobách duchovní poměry světa ještě vnímatelné pro normální lidskou schopnost poznání. Snažil jsem se vylíčit, jak existovalo jaksi pradávné jasnozření, jak v pradávných dobách všichni lidé, kteří byli normálně vyvinuti, mohli nahlížet přirozeným způsobem do duchovního světa. Pomalu a pozvolna se toto původní jasnozření pro vývoj lidstva ztrácelo a nadcházely naše současné poměry poznání. Pomalu a pozvolna. A ten stav, v němž dnes žijeme, který jaksi představuje prozatím nejhlubší zapředení do materiálního způsobu vnímání, nastal právě pomalu a pozvolna. Takový duch jako Dante měl – jak to můžeme také seznat z líčení, které podává v „Božské komedii“ – měl ještě možnost skutečně prožívat jaksi přirozeným způsobem poslední zbytky bezprostředního vztahu s duchovními světy. Pro dnešního člověka je to pošetilým nesmyslem, kdyby chtěli od něho očekávat, aby věřil tomu, že by se mohl nejprve zamilovat do nějaké Beatrice jako Dante – a potom že by se mohl zaplést do filosofie jako do druhého milostného vztahu – že by to byly bytosti zcela stejného rázu:

Beatrice z masa a kostí a Filosofie. - Nu, sice jsem slyšel, že lidé říkali, že Kant byl jednou zamilován a že někdo na něho žárlil, protože miloval „metafysiku“, a že se někdo ptal, „*jakou Metu?*“, ale tolik porozumění je zajisté obtížné vynaložit v moderním duchovním životě, aby se cítila jako stejně skutečná, jako stejně reálná Danteho Beatrice a Filosofie. Proč to? Protože právě bezprostřední vztah lidské duše k duchovnímu světu teprve postupně přecházel do našeho dnešního stavu. Ti, kteří mě častěji slýchali, vědí, jak vysoko stavím filosofii 19. století. Ale nechci vůbec mluvit o tom, že by snad někdo mohl své city k Hegelově logice přetavit do slov:

když, hledě na zjev, na dech její lepší,
já mním, že vane něžně vánek ráje,
že úsměv samu lásku podaruje,
co praví oko, nemá lži ni stopy.

Domnívám se, že by to bylo obtížné u Hegelovy „logiky“. Bylo by dokonce obtížné, ač je to možné ještě snadněji při dochaplném způsobu, jak pozoruje svět Schopenhauer. Zajisté snadněji, ale také zde by to bylo ještě obtížné mít nějakou konkrétní představu, nějaký konkrétní pocit směřující k tomu, že filosofie přistupuje k člověku jako nějaká konkrétní bytost, jako je ta, o níž zde hovoří Dante. Doby se změnily. U Danteho byl právě život ve filosofickém elementu, život v duchovním světě bezprostředně osobním vztahem, tak osobním, jako jen nějaký jiný vztah, který se týká toho, co se dnes nazývá reálným. A jakkoli se to jeví podivným, protože přece století Danteho není tak vzdálené, je to přece pravdou, že pro toho, kdo dovede pozorovat duchovní život lidstva, vyplývá jako zcela samozřejmé, že řekne: Lidé se dnes přece snaží poznávat svět; ale když tak předpokládají, že vše, čím člověk je, zůstalo během dob stejným, tak mají v podstatě sotva pohled, který sahá o mnoho dále než jejich nos. - Neboť již v době Danteho byl celý život, byl celý vztah lidské duše k duchovním světům jiný. A dyž dnes usuzuje nějaký filosof na základě vztahu, který může mít k duchovnímu světu podle filosofie Hegelovy, podle filosofie Schopenhauerovy, že tento vztah je prý jediným, tak to neznamená nic jiného, než jak je nějaký člověk ještě vpravdě nevědomý.

Nyní pomysleme, co jsme mohli vylíčit, že se vyvinulo při přechodu řecko-latinské kultury do našeho pátého období, co nazýváme z celé bytosti člověka duší rozumu nebo srdce, která byla vyvinuta zvláště v řecko-latinské době, že se to vyvinulo v duši vědomou, když se vyvíjíme do současnosti. Jak se musí utvářet tento přechod

z řecko-latinské doby do naší novější doby pro tento konkrétní případ filosofie – to znamená z doby duše rozumové do doby duše vědomé? Musí se utvářet tak, že jasně chápeme: Během vývoje duše rozumu nebo srdce stojí člověk samozřejmě ještě jaksi vůči duchovním světům, které souvisí s jeho původem, stojí tak, že je ještě mezi ním a těmito duchovními světy jistá dělicí čára. Tak stál Řek vůči své Sofii, vůči moudrosti jako takové, jako vůči bytosti, která jaksi – tu stála – a on stál naproti ní. Dvě bytosti: Sofie, – stojící vůči Řeku – jako právě zcela objektivní bytost, na kterou Řek pohlíží právě s celou objektivitou řeckého pohledu. Ale má vyjádřit, protože ještě žil v duši rozumu nebo srdce, bezprostředně osobní vztah svého vědomí k této objektivní bytosti. A to se musí dít, když se postupně připravuje přechod k novému období, k období duše vědomé.

Jak se bude stavět vůči „Sofii“ duše vědomá? – Tak, že tato duše uvede já do bezprostředního vztahu k Sofii, že vyjadřuje – mnohem více než objektivní bytost sofie – vztah já k duši vědomé, k této Sofii. „Miluji Sofii!“, to bylo přirozené cítění období, které sice musilo ještě předstupovat před bytost, která se označovala jako Filosofie, které ale bylo ještě k tomu obdobím, které připravovalo duši vědomou, které musilo pracovat na základě vztahu já k duši vědomé, kterému musilo připisovat největší hodnotu, musilo pracovat k tomu, aby postavilo před lidi tak jednoduše, jak se také stavělo všechno ostatní, také Sofii. Tak přirozené bylo onomu období, které představovalo duši rozumu nebo srdce a připravovalo duši vědomou, vyjádřit vztah k Filosofii. A protože se věci vyjadřují pomalu a pozvolna, připravovaly se také v době řecko-latinské. Ale vidíme, jak se také zevně vyvíjí k jisté výši tento vztah člověka k Filosofii, máme-li před sebou obrazná líčení, která dávají Filosofii vznášet se, připlouvat na oblacích, a potom – ve výrazu Filosofie (i když má jiné jméno) – blahovolný pohled opět vyjadřující vztah k duši vědomé.

Vpravdě, ze zcela lidského osobního vztahu, jako ze vztahu člověka k jisté ženě, vycházel vztah člověka k Filosofii v době, kdy Filosofie uchopovala bezprostředně celý duchovní život pokračujícího vývoje lidstva! Tento vztah je (neberete-li ta slova lehce, nýbrž hledáte-li poněkud pod slovy, která chci říci), tento vztah je ochlazen; je vpravdě ochlazen – často až k mrazivé ledovosti. Neboť budeme skutečně moci říci, vezmeme-li dnes do ruky nejednu filosofickou knihu: vztah, který byl žhavý v době, kdy lidé stáli vůči filosofii jako vůči nějaké osobní bytosti, tento vztah se stal

velmi chladným, dokonce u těch, kteří se mohou propracovat k nejkrásnějšímu vztahu vůči filosofii. Filosofie není již tou ženou, kterou byla pro Danteho a ještě pro jiné, kteří žili v Danteho době. Filosofie je dnes taková, že můžeme říci z té podoby, v níž před nás předstupuje v 19. století ve svém nejvyšším vývoji jakožto filosofie idejí, jakožto filosofie pojmů, jakožto filosofie objektů, právě v tom nám ukazuje, že svou úlohu v duchovním vývoji lidstva dohrála. V podstatě je hluboce symbolické, vezmeme-li do ruky filosofii Hegelovu, zvláště Hegelovu knihu „Encyklopedie filosofických věd“, a nacházíme-li v této knize zaznamenáno jako to poslední, jak filosofie chápe sebe samu. Co má potom ještě chápat? Je to symptomatický výraz pro to, jakkoli je třeba po Hegelovi vyřídít četné otázky: Filosofie je na svém konci! Tuto myšlenku uložil radikální myslitel, Richard Wahle, ve své knize „Celek filosofie a její konec“ a uvedl tam velmi duchaplným způsobem, jak vše, co filosofie vykonala, je třeba rozdělit do různých jednotlivých oblastí, do fyziologie, biologie, do estetiky atd., a jak vlastně nic již z filosofie nezůstává. – Zajisté, takové knihy přestřelují, ale obsahují hlubokou pravdu: že jisté duchovní proudy mají svou epochu, své období, a že mají, právě jako má obyčejný den své jitro a svůj večer, že mají své jitro a svůj večer ve vývojových dějinách lidstva.

Víme, že stojíme v onom období, v němž je připravováno duchovní Já, že sice stojíme ještě stále hluboce ve vývoji duše vědomé, že se ale připravuje vývoj duchovního Já. V podobném smyslu stojíme dnes v období duše vědomé a hledíme na přípravu k období duchovního Já, jako Řek stál v období duše rozumu nebo srdce a pohlížel k rozbřesku duše vědomé. A jako Řek založil „filosofii“, která vpravdě existovala teprve v Řecku – vzdor Deušenovi a jiným –, založil ji během rozvíjení duše rozumu nebo srdce, kdy lidé stáli ještě bezprostředně pod dozvukem objektivní Sofie, jak tu vzcházela filosofie a vyvíjela se tak, že ještě Dante mohl stát vůči této Filosofii jako vůči skutečné, konkrétní, reálné bytosti, která mu přinášela útěchu, poté co mu byla smrtí vyrvána Beatrice, tak stojíme dnes v období duše vědomé, pohlížíme na rozbřesk období duchovního Já a víme, že se zase něco od člověka odděluje, ale nese nadcházejícími časy jako plod kupředu to, čeho si člověk dobyl tím, že prochází dobou duše vědomé.

Co se musí vyvinout?

Musí se vyvinout to, aby tu samozřejmě opět byla nějaká „Sofie“. Ale člověk se naučil vztahovat tuto Sofii ke své duši vědomé, bezprostředně ji přiřazovat k člověku. To se stalo během období duše vědomé. Tím se stala tato Sofie bezprostředně bytostí, která vysvětluje člověka jako takového. Poté co vstoupila do člověka, musí vzít s sebou bytostnou podstatu člověka a opět ji postavit venku objektivně před člověka. Tak bude vstupovat Sofie do lidské duše a přivede to k tomu, že se spojí s lidskou duší tak niterně, aby na ni mohla být sepsána tak krásná milostná báseň, jako ta Dantova, opět se odloučí – ale vezme s sebou to, čím je člověk, a postaví se před něho objektivně – nyní ne pouze jakožto „Sofie“, nýbrž jakožto „ANTHROPOSOFIE“, jakožto ta Sofie, která poté co prošla lidskou duší, bytostí člověka, nese nadále v sobě tuto „bytostnou podstatu člověka“ a staví se nadále tak před poznávajícího člověka jako kdysi Sofie, ona objektivní bytost, která žila u Řeků.

* * * * *

To je další průběh dějin vývoje lidstva vzhledem k duchovním záležitostem, které zde máme na zřeteli. A přenechávám nyní všem těm, kteří chtějí přesně a stále přesněji zkoumat, jak mohou nyní také opět doložit z osudu Sofie, Filosofie a Anthroposofie v jednotlivostech, jak se lidstvo dále vyvíjí oněmi duševními články, které označujeme jako duši rozumu nebo srdce, duši vědomou a duchovní Já. Lidé se budou učit, jak hluboce je založeno v celé bytosti člověka, co je zamýšleno naší anthroposofií. Co přijímáme anthroposofií, je bytostná podstata nás samých, která nejprve připlula k člověku, aby se ukázala jako nebeská bohyně, ke které mohl člověk vstoupit do určitého vztahu, bytostná podstata, která žila jako Sofie, jako Filosofie, a kterou člověk opět ze sebe zrodí jako výsledek pravého sebepoznání v Anthroposofii. Můžeme klidně čekat, až svět bude chtít zkoumat, jak je hluboce založeno /begründet/ až do všech jednotlivostí vše to, co máme říci. Neboť to je bytostná podstata theosofie nebo anthroposofie, že její bytostná podstata spočívá v tom, co je bytostí člověka; a to je bytostnou podstatou její působnosti, že člověk přijímá to, čím je on sám v theosofii nebo anthroposofii a musí to postavit před sebe, protože musí pěstovat sebepoznání.

- - - - -